

Öğrenci B:

Kenneth Pomeranz'ın *The Great Divergence*'ını, ondokuzuncu yüzyılda Doğu ile Batı arasındaki ayrışma hakkında hem yeni bir tez ileri sürmeyi hem de bu konuda daha önce yapılmış olan geniş çaplı çalışmalarını birleştirmeyi başaran genel olarak mantıklı ve iyi desteklenmiş bir argüman olarak görüyorum. Pomeranz'ın yoğun istatistik kullanımı ve genel eğilimleri göstermek için çok çeşitli bölge tarihlerinden alınmış belirli örnekleri hem bir lütuf hem de bir lanet; argümanlar güçlendiği halde (benim gibi bir) okur sık sık Pomeranz'ın irdelediği yüklü karışık yapıların ve konjonktürlerin içinde kayboluyor. O yüzden benim sorularım genel nitelikte olacak. "Büyük ayrışmaya" bir açıklama önermekten başka bu kitabın benim gözümde en önemli katkısı karşılaştırmalı 'global tarih' yapmak için elle tutulur bir çerçeve resmetmesi. Farklı bölgelerdeki paralel gelişmelere bakarken, tarihçi bütün taraflara eşit muamele etmeli, ve her birini, sırayla, diğerlerinin onun yanında 'sapma/fark' olduğu bir bakış açısı olarak kullanmalı. Pomeranz'ın tasvirine göre, bunu etkili biçimde yapmak karşılaştırmalı çalışmalarda ender görülüyor. Bunun yanında, tarihsel bir çalışmanın objeleri karşılaştırmalı olmayan çalışmalara göre daha kesin ve dikkatli tanımlanmış olmalı. Bir hipotez, toplumlar arasında farklılık gösteren tarihi değişkenler kullanarak, örneklenirken, ikna edici bir karşılaştırma için toplumların diğer yönlerden mümkün olduğunca benzeyen bölgelerini seçmek gereklidir. Örneğin, 'Batıyı' ve 'doğuyu' karşılaştırırken Pomeranz 'ulus' kavramının Doğu Asya'ya "iyi taşımadığını" [yakışmadığını] (7) söylüyor ve Çin'de Japonya'da ve Hindistan'da Avrupa'daki uluslar ile karşılaştırılabilir bölgeler bulmak için uğraşiyor. Bu bana önemli bir gelişme gibi göründü. Hipotezleri test etmek için karşılaştırmalara ihtiyaç duyulduğuna göre bütün tarih bir bakıma karşılaştırmalıdır, ama tarih ne kadar 'karşılaştırmalı' olursa çalışmanın objelerinin iyi tanımlanmış olması o kadar önemli. *Roll, Jordan, Roll*'da örneğin, Genovese için 'kölelerin' ne olduğunu tanımlamak önemsizdi çünkü Amerikan kontekstinde bu zaten net (Güneyli Siyahlar). Rusya'da serflikle karşılaştırmalı bir çalışmada, Amerika İç Savaşı öncesi başka yerlerde istismar edilen siyahlar da önemli olurdu ve irdelenmesi gerekirdi, çünkü serflik kölelikle serbest işçilik arasında bir yerde. Pomeranz'ın argümanlarının ilginç bulduğum bir yan etkisi de sömürgeciliğin ve köleliğin ahlaksal bakımdan tartışmasız kınanması. Eğer Pomeranz köle ticareti ve Yeni Dünya ile ticaretin, Avrupa'nın ekonomisinin ve nüfusunun "toprak periyodunu" ve Malthusyan kısıtlamaları, yerli halkın Avrupadan gelen hastalıklarla silinip süpürüldüğü topraklarda serbest işgücünü muazzam derecede kullanarak kırmasına izin vermede elzem olduğunda haklıysa, Avrupa'nın başarısı Avrupalı olmayanların sırtından elde edildi. Burada

sömürgecilik anakronizm olarak veya sömürülenlere faydalı olarak görülemez, Avrupalılar Avrupalı olmayanları istismar ederek tek yönlü bir ilişki sonucu başarılı oldular, ve bugünün ‘üçüncü dünya’ ekonomik yapıları bu süreçte kurulduğuna göre diyebiliriz ki Avrupalı olmayanlar bu süreçte kaybettiler. Bu beni başka bir noktaya, belki de Kieran’ın yaptığı saptamaya, taşıyor, sömürgecilik ve genel Avrupa hegemonyası 1800’lerden önce var olduğu ölçüde, Pomeranz bunların etkileri konusunda sessiz. Yeni Dünya ticareti, kölelik ve hatta en başında Doğu-Batı ilişkisi Avrupa’nın bağınaz araştırmacı eğiliminin ürünü, ama Pomeranz bunları coğrafi ve demografik faktörlerle beraber veri gibi değerlendiriyor. 1800’lerde Doğu’nun ve Batı’nın benzer (birinci ve ikinci bölüm) ve benzer olmayan (üçüncü bölüm) yönleri şeklindeki Pomeranz’ın bölümlenmesinde soyut bir global varlık şuuru ilginç bir eksiklik/ihmal. Bu zamanda Batı Çin’den Japonya’dan ve Hindistan’dan çok daha yayılmıştı. Bu önemli olabilir de olmayabilir de çünkü biliyoruz ki o zaman sadece Hindistan Avrupa sömürgeciliğini hissetmeye başlamıştı, ama bu sorun irdelenmedi kitapta. Çin olasılığını değerlendirmek zor, örneğin, Avrupa’nın Çin’in başka şeyler yapmak için gerekli gördüğü her bölgede hakimiyeti varken işgücü-yoğun bir ülke olmaması. Bu durum Pomeranz’ın, işler her ikisinin lehine de çevrilebilirdi görüşü için problem gibi görünüyor. Genel olarak, Pomeranz’ın argümanı bu anlamda Annales-stili yapılar ve konjonktürler arası bir etkileşim. Pomeranz, argümanı için gerekli ekonomik, coğrafi ve sosyal faktörleri ustaca karıştırıyor. Ama çoğu zaman Annales’in olaylarına [evenements] eşdeğer bir insan unsuru/etkinliği olgusu eksik. Pomeranz tek bir ülkenin veya bölgenin özel şartlarına bakmayarak, belirli durumlardan ve etkinliklerden, Doğu ve Batı toplumları arasında ayrışmadan önce ve farklı Doğu toplumları arasında ayrışmadan sonraki benzerlikleri göstererek, soyutlaştırma yapmaya çalışıyor. Ama yer yer tekzip etmesine rağmen, Pomeranz Batı’nın ayrılmasını Batı’nın avantajlı pozisyonunun bir sonucu sayıyor, ve bunu yaparken (ayrışmanın gerçekleşmesine sebep olan) 1800’lerde Batıdaki politik ve sosyal tutumları doğru dürüst dikkate almıyor. Pomeranz, insan unsuru/etkinliği olmadan ‘yüksek olasılık’ argümanı kuruyor; ayrışma, gösterdiği bazı durumlarda daha olası oluyor. Bu model, onbeşinci yüzyıl başlarında ki Çin “Hazine Filosunun” karaya oturtulmasını açıklamak için yetersiz, bu filo Avrupa’dan önce sömürgecilik yapabilirdi ve Pomeranz’ın karşılaştırmasını ters-yüz ederdi, çünkü o zaman Çin’in anti-sömürgeci unsurları filoyu batırmada kritik rol oynadılar. Pomeranz’da Japonya’nın Perry’ye tepki olarak daha sonraki endüstrileşmesi ve diğer Doğu Asya uluslarının çok uğraşmalarına rağmen bunu gerçekleştirememesi tartışması da eksik. Tabi ki Perry’nin ultimatum’u önemliydi, ve insan unsuru Japonya’nın endüstrileşmesinde büyük rol oynadı. Bu eksiklik/ihmal özellikle Hint endüstrileşmesinde Avrupa’nın

müdahalesinin etkileri tartışmaları gözönüne alındığında dikkate değer. Eric Hobsbawm'ın *The Age of Extremes*'ini de okudum, 1919-1994 arası (Hobsbawm yazdığında) “kısa yirminci yüzyılın” tarihi. Bu ciddi tarihten çok daha popülerdi, ama ayrıca kesin olarak ‘global tarihi’. En azından 1919-1945 arasındaki dilim için Hobsbawm dünya olaylarının gidişatını birtakım kötü kararlar alındıktan sonra (Versailles Antlaşması, vs.) büyük oranda kaçınılmaz saymıştır. Bu tarz bir ‘yüksek olasılık’ tarihi bana Pomeranz’ın insan unsurunu tamamen tartışma dışı tutuşunu hatırlattı ama Hobsbawm’ın argümanları insan unsuru tartışma dışı olsa da anlamlı, çünkü muhtemelen tasvir ettiği olaylar bana çok tanıdık geliyor. Hobsbawm’ın 1919-1945 olaylarını tasvir ederken standart ulus-devlet birimleri kullanması da anlamlı. Bu karşılaştırma birimi (Hobsbawm için) Avrupa tarihi olanı tasvir etmek için uygun, ama Pomeranz’ın karşılaştırma birimleri olarak her zaman devletleri kullanmadaki acizliği için keskin bir tezat ve (benim nezdimde) Pomeranz’ın doğru karşılaştırma birimini seçmenin önemi tartışmasını güçlendirdi.